

УДК 631.338.434

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ ЗАЛУЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙ В АГРАРНИЙ СЕКТОР ЕКОНОМІКИ

*Ф. Міколяш, к. е. н., О. Романів, к. е. н., В. Бондарчук, к. е. н.
Львівський національний аграрний університет*

Постановка проблеми. Проблема залучення інвестицій в аграрний сектор економіки була і залишається однією з найактуальніших. Незважаючи на позитивні тенденції в інвестиційних процесах останніх років, сучасні обсяги як національних, так і іноземних інвестицій у сільське господарство недостатні для забезпечення не лише розширеного, а й простого відтворення матеріально-технічної бази галузі. Дослідження науковців показали існуючі можливості отримання грошових коштів, матеріальних, інтелектуальних та інших цінностей сільськогосподарськими підприємствами. Однак міжгалузеві, передусім цінові, диспропорції в економіці спричинили штучне й економічно невиправдане перетікання прибутку зі сільського господарства у переробні, посередницькі, обслуговуючі та інші галузі. Тому закономірно виникла й існує реальна проблема пошуку джерел надходження фінансових ресурсів в аграрний сектор економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Завдяки своїй актуальності, питання залучення та використання інвестицій в аграрній сфері перебувають у центрі уваги науковців і практиків. Теоретичні та практичні питання інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств досліджували у своїх працях багато відомих учених, зокрема П. Гайдуцький, В. Геєць, М. Дем'яненко, В. Завгородній, М. Зубець, І. Кириленко, М. Кисіль, М. Коденська, О. Крисальний, М. Малік, П. Саблук, В. Ситник, В. Федоренко, В. Юрчишин та інші. Водночас питання стабілізації ситуації в інвестиційному процесі аграрного сектору економіки, особливо залучення інвесторів в інвестиційну діяльність та ефективного використання залучених ресурсів, досліджені недостатньо. На сьогодні немає єдиної позиції щодо практичної й теоретичної обґрунтованості проблем інвестування аграрної сфери та ролі держави в цьому процесі. Для підвищення інвестиційної привабливості галузі й активного залучення в неї як вітчизняного, так і зарубіжного капіталу обґрунтовують необхідність розробки інтегрального показника інвестиційної привабливості аграрних підприємств, знаходження механізмів і підходів щодо збільшення обсягу їх інвестиційних ресурсів [3; 4; 6].

Постановка завдання. Наше завдання – вивчення й аналіз сучасних проблем інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств Львівщини та оцінка ефективності інвестування в аграрний сектор для визначення можливих джерел залучення інвестицій у перспективі.

Виклад основного матеріалу. Вихід сільського господарства з кризи залежить від реалізації комплексу заходів інноваційно-інвестиційного характеру, що забезпечать його динамічний розвиток і вихід на передовий рівень технологій та якості продукції. Штучне подрібнення земельних масивів і реструктуризація сільськогосподарських підприємств зумовили незацікавленість інвесторів в

аграрній галузі України в 90-ті роки ХХ ст. Натомість стабілізація економічних і фінансових умов роботи сприяла збільшенню інвестицій в аграрну галузь України. У 2011 році суб'єкти господарювання за рахунок усіх джерел фінансування у сільське господарство, мисливство та лісове господарство вклали 18,2 млрд гривень інвестицій в основний капітал, що на 32,0% більше, ніж у 2010 році [5].

Однак, незважаючи на позитивні тенденції в інвестиційних процесах, сучасні обсяги як національних, так і іноземних інвестицій у сільське господарство недостатні для забезпечення не лише розширеного, а й простого відтворення матеріально-технічної бази галузі.

Нарощування інвестиційних ресурсів сільськогосподарських товаровиробників обмежене низкою чинників, основними серед яких є високий ступінь ризикованості аграрного виробництва через значний вплив природних і біологічних чинників, а також міжгалузеві диспропорції в економічних відносинах, що виявляються передусім у диспаритеті цін на сільськогосподарську і промислову продукцію. Адже понад 70% інвестицій в основний капітал галузі спрямовують на придбання машин і обладнання. Однак в умовах випереджальних темпів здорожчання сільськогосподарської техніки порівняно з цінами на продукцію аграрного сектору, значні обсяги інвестицій витрачають на компенсацію цінових диспропорцій [1].

У галузевій структурі народногосподарського комплексу Львівської області, як і України загалом, іноземні інвестиції спрямовують переважно не у підприємства, що займаються виробництвом сільськогосподарської продукції (лише 0,18% у 2011 році), а в інші галузі (табл. 1). До найпривабливіших галузей економіки для іноземних інвесторів належать промисловість (35,97%), фінансова діяльність (35,45%), торгівля та ремонт автомобілів, побутових виробів і предметів особистого вжитку (11,89%).

Таблиця 1

Структура прямих іноземних інвестицій за видами економічної діяльності Львівської області [5]

Вид економічної діяльності	2009 рік		2011 рік		2011 рік до 2009 року, %
	обсяг, млн дол. США	питома вага, %	обсяг, млн дол. США	питома вага, %	
1	2	3	4	5	6
Сільське господарство, мисливство та лісове господарство	21,72	9,25	0,26	0,18	1,2
Виробництво харчових продуктів, напоїв, тютюнових виробів	3,02	1,29	1,99	1,36	65,9
Легка промисловість	0,77	0,33	5,16	3,52	у 6,7 раза
Інші галузі промисловості	36,71	15,63	45,54	31,09	124,1

Продовження табл. 1

1	2	3	4	5	6
Діяльність транспорту та зв'язку	25,63	10,91	5,83	3,98	22,7
Торгівля та ремонт автомобілів, побутових виробів і предметів особистого вжитку	4,15	1,77	17,42	11,89	у 4,2 раза
Фінансова діяльність	133,89	57,00	51,92	35,45	38,8
Інші види діяльності	9,01	3,84	18,34	12,52	203,6
Всього за видами	234,90	100,00	146,46	100,00	62,3

За останні два роки незначні обсяги прямих іноземних інвестицій у сільське господарство (21,72 млн дол. США) ще скоротилися у 83,5 раза і становили у 2011 році тільки 260 тис. дол. США. За темпами скорочення прямих іноземних інвестицій галузь лідирує у народногосподарському комплексі області. Таке скорочення обсягів іноземного інвестування в аграрну сферу вказує на погіршення її інвестиційної привабливості, що безпосередньо пов'язано з недостатньою стабільністю сільськогосподарського виробництва та зниженням рівня його ефективності.

Об'єктивно, що кардинальне збільшення інвестиційних ресурсів галузі залежить від активних заходів зі забезпечення підприємницької ефективності. У свою чергу знаходження механізмів, підходів щодо збільшення обсягу інвестиційних ресурсів об'єктивно сприятимуть розвитку підприємницьких процесів на галузевому та регіональному рівнях і підвищенню ефективності діяльності підприємств.

Реформування аграрного сектору економіки в Україні неможливе без активізації інвестування, істотного збільшення обсягу інвестицій і використання доступних джерел фінансування. Це робить актуальним питання визначення рівня інвестування сільськогосподарського виробництва та виділення найперспективніших напрямів залучення капіталу.

Важливою умовою забезпечення ефективності ринкових відносин в аграрному секторі економіки конкурентного типу є наявність належного інвестування. Однак для більшості вітчизняних сільськогосподарських підприємств основним, а часто і єдиним джерелом інвестицій є власні кошти (амортизаційні відрахування та прибуток), тоді як для надійнішого фінансового забезпечення вкрай необхідно використовувати залучені кошти, кошти державного і місцевого бюджетів. Тільки за умов належної державної підтримки сільське господарство може реально формувати високі макроекономічні показники. Без створення відповідних умов для належного фінансування аграрного сектору на макrorівні через зниження податкового тягаря, підвищення доступності кредитних ресурсів, введення необхідних дотацій та субсидій сільське господарство не зможе ефективно розвиватися.

За розрахунками науковців Інституту аграрної економіки НААН України, потреба сільського господарства в основних засобах становить від 400 до 540 млрд гривень, у тому числі на оновлення машинно-тракторного парку аграрних формувань на рівні технологічних потреб – 150 – 200 млрд грн [3]. Розмір цих потреб вказує на очевидний дефіцит фінансових ресурсів в аграрній сфері економіки, особливо якщо врахувати, що після вступу України до СОТ її аграрний сектор повинен формуватися з урахуванням європейських стандартів, які, як відомо, вимагають значно вищого рівня фондозабезпеченості. Більше того, рівень державної підтримки вітчизняного аграрного виробництва значно менший за середній показник підтримки в країнах ЄС і незначний за показником підтримки на 1 га (131 грн на 1 га посівної площі та 91,6 грн на 1 га ріллі проти 331 євро) [2].

Для уявлення про рівень залучення та використання інвестицій в аграрний сектор економіки Львівщини розраховано низку показників за даними статистичного щорічника (табл. 2).

Таблиця 2

Обсяги та результати залучення інвестицій в аграрний сектор економіки Львівської області [5]

Показник	Рік			2011 р. до 2009 р., %
	2009	2010	2011	
1. Інвестиції в основний капітал, млн грн	321,9	431,0	643,9	200,0
1. 2. Прямі іноземні інвестиції, тис. дол. США	121404,4	119520,3	118823,3	97,9
3. Вартість основних засобів, млн грн	3150,4	3375,9	3466,3	110,0
- приріст за рік	782,9	226,5	89,4	11,4
- ступінь зносу, %	47,6	33,7	36,8	-10,8
4. Оборотні активи, млн грн	2553,7	2830,9	3496,1	136,9
- приріст за рік	143,3	277,2	665,2	464,2
5. Сільський житловий фонд, м ²	24016	24397	24858	103,5
6. Внесення добрив на 1 га посіву:				
мінеральних, кг	104	121	137	131,7
органічних, т	0,7	0,8	0,8	114,3
7. Дебіторська заборгованість, млн грн	1377,2	1930,2	2005,7	145,6
8. Кредиторська заборгованість, млн грн	855,8	1158,5	1492,0	174,3
9. Вироблено валової продукції в порівнянних цінах 2010 р., млн грн	7699,8	7350,9	8400,9	109,1

10. Рівень рентабельності, %	22,4	27,6	21,4	-1,0
------------------------------	------	------	------	------

Як показують проведені розрахунки, обсяг інвестицій в основний капітал протягом 2009-2011 рр. зріс у 2,0 рази. Понад 70% інвестицій в основний капітал сільського господарства було спрямовано на придбання машин і обладнання, що сприяло зростанню продуктивності праці. Однак зазначені темпи зростання інвестицій аж ніяк не свідчать про високий рівень їх залучення в галузь. Абсолютний розмір інвестицій, спрямованих в аграрний сектор економіки для поповнення основного капіталу, становив у 2011 році лише 643,9 млн грн, що недостатньо. Як наслідок, загальмувався відтворювальний процес: темпи зростання вартості основних засобів у сільському господарстві скоротилися з 782,9 млн грн у 2009 році до 89,4 млн грн у 2011 році, або у 8,8 рази. Однак, незважаючи на це, ступінь зносу основних засобів галузі скоротився за цей період із 47,6 до 36,8%, або на 10,8% [5].

Недоліком можна вважати також скорочення прямих іноземних інвестицій у 2011 році до 118,8 млн дол США, або на 2,1%, хоча цієї суми вкрай недостатньо. Проте за рахунок цих інвестицій, а також власних інвестиційних ресурсів забезпечують приріст оборотних активів, вартість яких за досліджуваній період зросла на 942,4 млн грн, або на 36,9%. 3-поміж них – збільшення застосування мінеральних добрив на 31,7% та органічних добрив на 14,3%.

Недостатні обсяги інвестицій практично призупинили нарощування масштабів житлового будівництва на селі. Сільський житловий фонд останніми роками практично не змінився. Незадовільним є стан розрахункової дисципліни у сільськогосподарських підприємствах. Адже раціональним вважають співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості як 1:1, а фактично воно знаходиться на рівні 1,34:1,0. Отже, через кредиторську заборгованість у 2011 р. сільськогосподарські підприємства користувалися оборотним капіталом лише на суму 1492,0 млн грн, інвестуючи при цьому через дебіторську заборгованість 2005,7 млн грн, або на 513,7 млн грн більше, в інші підприємства-контрагенти. Становище, коли дебіторська заборгованість у 2011 році вища за кредиторську на 34,4%, незадовільне ще й тому, що бідні, низькоприбуткові сільськогосподарські товаровиробники інвестують через дебіторську заборгованість багаті торговельні, переробні підприємства та підприємства, які постачають їм промислові товари, пальне, мастила, мінеральні добрива тощо.

Загалом основою сучасного розвитку аграрної сфери у Львівській області є кошти національних інвесторів, насамперед самих сільськогосподарських підприємств, а також промислових, фінансових, агросервісних, обслуговуючих та інших формувань, бізнес яких пов'язаний із виробництвом продукції сільського господарства, харчової промисловості та переробкою сільськогосподарської продукції. Останніми роками зросли обсяги кредитних ресурсів, наданих банками підприємствам аграрного сектору [4].

Розрахунки свідчать про низький рівень ефективності інвестицій в аграрний сектор економіки, а отже, про недостатню його привабливість для інвесторів. За зростання обсягів інвестиційних вкладень у Львівській області у 2009-2011 рр. у два рази виробництво валової продукції сільського господарства зросло тільки на

9,1%. При тому рівень рентабельності виробництва знизився порівняно з 2009 роком на 1,0%, а порівняно з 2010 роком – на 6,2%. Це свідчить про те, що прибутки сільськогосподарських підприємств перестають бути джерелом подальшого нарощування інвестицій на перспективу.

Висновки. У ринкових умовах господарювання для підприємств аграрного сектору економіки України одним із основних чинників розвитку виробництва є залучення інвестиційних ресурсів. Однак обсяги інвестицій у сільське господарство низькі. Зокрема прямі іноземні інвестиції в цю галузь у Львівській області становили в 2011 році лише 0,18% від загальної їх кількості. І хоча обсяг інвестицій в основний капітал аграрного сектору Львівщини за два останні роки зріс удвічі, це аж ніяк не свідчить про високий рівень їх залучення в галузь. З метою активізації інвестиційної діяльності в аграрній сфері необхідно:

- державі ефективніше проводити цілеспрямовану бюджетну, податкову та грошово-кредитну політику;
- провести земельну реформу та стабілізувати її законодавчу базу – основні чинники активізації залучення іноземних інвестицій;
- економічно обґрунтувати і визначити пріоритети в розвитку АПК;
- залучення інвестицій в аграрний сектор здійснювати за рахунок усіх можливих джерел – власних коштів, залучених коштів, коштів державного та місцевих бюджетів;
- запровадити систему пільгового рефінансування комерційних банків за надання ними пільгових кредитів для реалізації інноваційно-інвестиційних проектів у сфері агробізнесу;
- створити пайові інвестиційні фонди для реалізації великих інвестиційних проектів у сільському господарстві;
- розширити форми кредитування інвестиційних проектів здійсненням лізингових, факторингових та інших операцій;
- створити економічні та правові засади для ширшого залучення іноземних інвестицій, орієнтованих на новітні технології;
- послабити податкове навантаження на сільськогосподарських товаро-виробників і впровадити податкові стимули для інвестиційної діяльності

Бібліографічний список

1. Аграрна реформа в Україні / П. І. Гайдуцький, П. Т. Саблук, Ю. О. Луценко та ін. / за ред. П. І. Гайдуцького. – К.: ННЦІАЕ, 2005. – 424 с.
2. Андрійчук В. Г. Сучасна аграрна політика: проблемні аспекти / В. Г. Андрійчук, М. В. Зубець, В. В. Юрчишин. – К. : Аграрна наука, 2005. – 140 с.
3. Кириленко І. Г. Аграрна реформа в Україні: надбання, проблеми / І. Г. Кириленко // Економіка АПК. – 2005. – № 5. – С. 8-14.
4. Костецький Я. І. Розвиток інноваційно-інвестиційної діяльності сільськогосподарських формувань Тернопільської області / Я. І. Костецький // Науковий вісник ЛНУВМ ім. С. З. Гжицького. – 2008. – Том 10, № 1 (36), ч. 1. – С. 174-179.

5. Статистичний щорічник Львівської області за 2011 рік. – Львів, 2012. – ч. 1. – 436 с.
6. Яцків М. І. Вплив інвестицій на аграрний сектор економіки у Львівській області / М. І. Яцків, М. М. Ковальчук // Вісник Львівської державної фінансової академії. – 2009. – № 16. – С. 86-91.

Міколяш Ф., Романів О., Бондарчук В. Сучасний стан та ефективність залучення інвестицій в аграрний сектор економіки

Висвітлено основні тенденції залучення інвестицій в аграрний сектор економіки Львівської області. Досліджено рівень, динаміку і джерела надходження інвестицій у розвиток аграрних підприємств. Визначено умови для належного фінансування аграрної сфери. Проаналізовано вплив інвестицій на результати діяльності сільськогосподарських підприємств. Обґрунтовано шляхи залучення інвестицій за рахунок можливих джерел фінансування.

Ключові слова: інвестиції, інвестиційний процес, аграрний сектор, інвестиційна привабливість, інвестиційні ресурси, фінансування, кредитні ресурси, ефективність інвестицій, прибуток.

Mikolyash F., Romaniv O., Bondarchuk V. Current status and effectiveness of investment in the agricultural sector

The paper highlights the main trends of investment into agricultural sector determined of Lviv region economy. The level, dynamics and sources of investment into agricultural enterprises are researched. The conditions for proper funding of agricultural sector are determined. The impact of investment on the performance of agricultural enterprises are analyzed. The ways of attracting investment accounts for possible sources of funding, are grounded.

Key words: investments, investment process, agriculture, investment attraction, investment resources, finance, loans, investment performance, profit.

Миколяш Ф., Романів О., Бондарчук В. Современное состояние и эффективность привлечения инвестиций в аграрный сектор экономики

Раскрыты основные тенденции привлечения инвестиций в аграрный сектор экономики Львовской области. Исследованы уровень, динамика и источники поступления инвестиций в развитие аграрных предприятий. Определены условия для надлежащего финансирования аграрной сферы. Проведен анализ влияния инвестиций на результаты деятельности сельскохозяйственных предприятий. Обоснованы пути привлечения инвестиций за счет возможных источников финансирования.

Ключевые слова: инвестиции, инвестиционный процесс, аграрный сектор, инвестиционная привлекательность, инвестиционные ресурсы, финансирование, кредитные ресурсы, эффективность инвестиций, прибыль.